

Artikel uit het bulletin van de
Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en Geschiedenis*

(*vzw opgericht in 1963, tot juni 2007 Antwerpse Vereniging voor Bodem en Grotonderzoek)

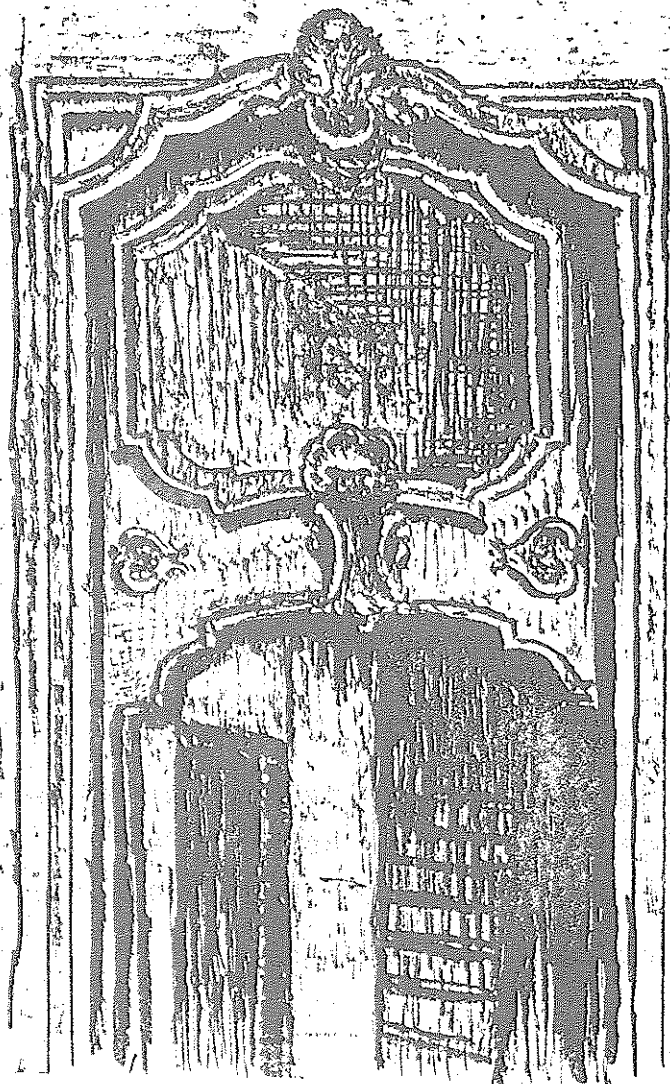
Brenders, F., 'Monumentenzorg en administratie. 6', *Bulletin van de Antwerpse vereniging voor bodem- en grotonderzoek*, 1979/3, 7–11.

Download van: <http://www.avbg.be/bulletin.html>
Contact: <http://www.avbg.be/contact.html>

© 2008-2009 Tim Bisschops & Antwerpse Vereniging voor Bouwhistorie en Geschiedenis vzw. Tekst en afbeeldingen strikt voor persoonlijk gebruik. Publiek of commercieel gebruik enkel mits schriftelijke toestemming van het bestuur van de AVBG.

antwerpse vereniging voor
bodem - en grotonderzoek.

BULLETTIN nr 5

maandelijkse uitgave
jaargang 1979

Monumentenzorg en administratie . 6

VI. DE RESTAURATIE

Het ligt niet in onze bedoeling hier nader in te gaan op de bouwkundige en historische principes die aan de basis moeten liggen van een restauratie. Vooreerst zou door de grote diversiteit van de problemen en door de verschillende mogelijke oplossingen en hun varianten een dergelijke uiteenzetting noodzakelijk moeten uitlopen op een detailstudie van een aantal restauraties. Bovendien laat de problematiek van de ene restauratie zich dikwijls moeilijk vergelijken met de problematiek van de andere restauratie. Wel kan als algemeen principe gesteld worden dat consolidatie voorrang heeft op vervanging en dat het nu objektief waarneembaar monument moet primeren op subjektieve en historiserende interpretaties. Binnen deze algemene stelregel zijn echter heel wat varianten mogelijk zodat het onmogelijk is binnen een kort bestek hierin voldoende klaarheid te brengen.

Alhoewel we de kennis der algemene principes zeker niet willen minimaliseren; lijkt het ons toch nuttiger dieper in te gaan op een ander en belangrijk onderdeel van de restauratie, namelijk de samenstelling van het dossier. We hopen hiermee tegemoet te komen aan de steeds weerkerende vraag van eigenaars die een restauratie van een als monument beschermd goed aanvangen en die door het indienen van dit dossier aanspraak wensen te maken op subsidie.

In de hiernavolgende uiteenzetting geven we een opsomming van de verschillende onderdelen van het dossier en de verduidelijking van de bedoeling van elk onderdeel.

1. De plannen van de bestaande toestand

Het vertrekpunt bij het opstellen van het dossier is de bestaande toestand. Deze moet volgende elementen omvatten:

a) Tekening van de gevels

Het volstaat niet hier een schematisch beeld van de gevelomtrek te geven met daarop de aanduidingen van de verschillende openingen. Een grotere detaillering wordt hier vereist.

Vooreerst moeten uit de tekening de verschillende verbouwingen en zettingen van het gebouw blijken. Dit wil zeggen dat een gevel die bol staat of overhelt ook als dusdanig moet worden aangeduid, dat eventuele barsten in de gevel moeten worden weergegeven, dat later aangebrachte elementen duidelijk te onderscheiden moeten zijn van de oorspronkelijke sporen.

In vele gevallen zien we echter dat gevels, vooral oudere 17de eeuwse gevels, in de 19de eeuw een berapting hebben gekregen

en dat de raamverhoudingen gewijzigd werden. Om hier de opname van de bestaande toestand nauwkeurig uit te voeren zal het nodig zijn hier enig archeologisch onderzoek te verrichten. De ideale omstandigheden voor een dergelijk onderzoek kunnen uiteraard slechts verkregen worden na een volledig dekaperen van de gevel. Dit moet echter met de grootste omzichtigheid gebeuren aangezien de beraping in sommige gevallen een bijkomende versteviging biedt aan een gevel die in een min of meer ver gevorderd stadium van ontbinding verkeert. Bovendien is de bezetting of beraping - en dit geldt vooral voor 18de en 19de eeuwse gebouwen - een wezenlijk onderdeel van de architectuur dat niet mag verwijderd worden. Vooraleer tot deze ingreep besloten wordt is de schriftelijke toestemming vanwege de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapszorg vereist.

Indien men niet tot volledige dekapering van de gevel wenst over te gaan kunnen zeer veel inlichtingen over de gevel bekomen worden door het plaatselijk verwijderen van deze beraping. Cruciale punten waaruit de opbouw van de gevel kan worden afgelezen zijn hierbij de hoeken van het gebouw en de raamomlijstingen. Meestal kan het volstaan per verdieping één raamomlijsting te verkennen en enkele steekproeven uit te voeren op de andere ramen. Bijkomend kan dan nog een penant tussen twee ramen worden onderzocht. Dit kan aanvullende informatie opleveren over het voorkomen van speklagen en de toestand der hardstenen onderdelen in het algemeen.

Verder moet op deze plannen het verschillend materiaalgebruik worden aangeduid. Algemene aanduidingen zoals baksteen, arduin, witsteen enz. zijn echter onvoldoende. Voor de evolutie van het gebouw kan het van belang zijn te weten of bijvoorbeeld de witstenen elementen bestaan uit Balegem, Gobertange of Euville of uit een menging van deze steensoorten. Ook de kennis van de herkomst der arduinen elementen is niet zonder belang voor de evolutie van het gebouw.

In ideale gevallen kan bij de materiaalaanduiding ook met een of ander symbool de graad van verwering worden aangeduid, doch dit is in vele gevallen moeilijk en kan pas met volledige zekerheid geweten worden na het plaatsen van de stellingen en tijdens de werken.

Een zekere vorm van voorafgaandelijke kennis van de toestand der verschillende onderdelen is echter gewenst omdat op basis hiervan moet bepaald worden welke hoeveelheid materiaal er zal nodig zijn voor vervanging van te ver verweerde onderdelen of waar zal overgegaan worden tot consolidatie.

In sommige gevallen kan ook de steensnede van belang zijn. Dit doet zich vooral voor bij gevels die volledig uit natuursteen bestaan en in verband met de omlijstingen boven de ramen.

Tenslotte worden nog detailtekeningen gevraagd van belangrijke nog aanwezige profielen.

b) Plannen

Per niveau moet het grondplan worden opgetekend. Ook hierop moet een duidelijk onderscheid te maken zijn tussen nog oorspronkelijk aanwezige elementen of sporen hiervan en later bijgebrachte delen. Op deze plannen moet tevens een inzicht gegeven worden in de aard der aanwezige zoldering(en).

Bepaalde details, zoals konsoles van balken en strijkhouten, balksloefen enz. moeten op een grotere schaal worden weergegeven.

Aangezien het dakgebinte, de bedaking en in het algemeen het timmerwerk meestal een van de kernpunten is waarrond het behoud van het gebouw zich situeert, wordt bijzondere aandacht gevraagd voor de toestand van het hout. Dit moet zowel in plan als in opbouw worden weergegeven waarbij eventueel ontbrekende stukken of aangetaste delen met de aard van hun aantasting worden aangeduid. Dit heeft zijn belang om uit te maken of men zal overgaan tot vervanging, consolidatie, houtwormbestrijding, zwambestrijding e.d. Verder kan aan de hand van deze studie de draagkracht van de konstruktie bepaald worden, hetgeen op zijn beurt een weerslag heeft op de latere functie van het gebouw of de aanpassingen noodzakelijk om een bepaalde functie te vervullen.

c) Doorsneden

De opmeting met tenslotte worden vervolledigd met de nodige langs- en dwarsdoorsneden waarop de verhouding der verschillende zolderingen en vloerniveaus tegenover de gevel en tegenover mekaar wordt weergegeven.

Ook hier geldt het principe dat de originele elementen van de latere bijvoegselen moeten te onderscheiden zijn.

Aan de hand van deze driedimensionale opname van het gebouw moet dus een inzicht verkregen worden in de bouwfysische toestand en moet kunnen bepaald worden in welke richting de restauratie zal gaan.

2. Fotodocumentatie

Deze heeft in de eerste plaats tot doel illustratie- en bewijsmateriaal te leveren voor hetgeen in de tekeningen van de bestaande toestand werd opgenomen. Anderzijds kan door de fotodocumentatie bijkomende informatie verstrekt worden over de graad van verval van sommige onderdelen. De opsteller van het dossier heeft er dus alle belang bij deze fotografische opname zo volledig, zo duidelijk en zo gedetailleerd mogelijk op te vatten.

3. Historische nota en verantwoording van de restauratie.

Hiermee wordt niet bedoeld dat een opsomming zou gegeven worden van alle bewoners en eigenaars van het pand. Deze methode wordt weliswaar nogal eens gebruikt in de gepubliceerde historische studies maar ze brengt weinig bij tot de architectonische evolutie van het betrokken pand. De historische nota moet in de eerste plaats afgeleid worden uit het gebouw zelf. Deze studie moet - indien mogelijk - aangevuld worden met ikonografisch materiaal of archiefteksten. Van verschillende gebouwen zijn immers de bouwaanvragen bewaard of zijn beschrijvingen bewaard naar aanleiding van een verkoop. Aan de hand van dit materiaal moet een benaderende bouwdatum gegeven kunnen worden en moeten de verschillende verbouwingen in hun chronologische kontekst kunnen geplaatst worden. Het spreekt vanzelf dat dit vanwege de samensteller van het dossier, naast vertrouwdheid met de beschikbare documentatie, eveneens een degelijke kennis van de stijlevolutie en het materiaalgebruik veronderstelt.

Als tweede luik van de verantwoordingsnota moet een verklaring van de restauratieopvatting gegeven worden. Deze zal uiteraard gebaseerd zijn op het bouwkundig historisch onderzoek van het gebouw en op de functie die de eigenaar wil geven. Hierin zal uitgelegd worden waarom bijvoorbeeld sommige elementen verwijderd worden, tevens wordt hierin vanuit een algemeen architectonisch standpunt verklaard waarom een bepaalde vormgeving voor nieuw aan te brengen elementen gekozen wordt en wordt op basis van het vergelijkingsmateriaal omschreven waarom het historisch materiaal in sommige details in historiserende richting wordt aangevuld.

4. De restauratieplannen.

Grotendeels is dit een hernemen van de plannen bestaande toestand. De bestaande toestand moet dan ook hetzij in zijn oorspronkelijke vorm, hetzij in zijn herstelde vorm in deze ontwerpen terug te vinden zijn. Verder worden hierop de wijzigingen en eventuele toevoegingen aangeduid. Het verdient aanbeveling op deze plannen duidelijk een onderscheid te maken tussen nieuw aan te brengen materialen en te herstellen of te consolideren onderdelen.

Dit stel plannen heeft dezelfde indeling als de plannen bestaande toestand: gevelzichten, grondplan van de verdiepingen, langs- en dwarsdoorsneden en detailtekeningen van bepaalde details.

5. Het bestek.

Dit omvat volgende elementen:

a) Administratieve bepalingen van het dossier.

Het model hiervan kan bekomen worden op de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapszorg. In dit gedeelte worden alle bepalingen opgenomen waaraan de aannemer van het werk moet voldoen.

b) Technische bepalingen van het dossier.

Hierin worden postgewijs alle uit te voeren werken gedetailleerd beschreven. Alle te gebruiken materialen en hun wijze van verwerking worden aangeduid. Tevens worden hierin de plaatsen opgesomd waar de bedoelde ingrepen nodig zijn. Hierbij wordt telkens naar de plannen verwezen.

c) Samenvattende en gedetailleerde opmetingsstaat.

In de opmetingsstaat worden en hoofdingen en onderverdelingen van alle posten van het technisch gedeelte van het bestek hernomen. Hierbij wordt per onderdeel aangeduid welke vermoedelijke hoeveelheid materiaal zal nodig zijn om het werk uit te voeren of welke oppervlakten een speciale behandeling krijgen. Deze opmetingsstaat moet het de aannemer mogelijk maken op basis van de geldende eenheidsprijzen een verantwoorde prijsbieding in te dienen.

6. De kostenraming

Dit is het hernemen van de opmetingsstaat doch aangevuld met een door de samensteller van het dossier opgemaakte prijsbieding op basis van geldende eenheidsprijzen. Deze kostenraming is een louter administratief document en maakt geen deel uit van het aanbestedingsdossier dat aan de aannemer zal worden overgemaakt. De raming moet toelaten het restauratieproject in te passen in het algemeen budget dat voorzien is voor restauratie.

Dit dossier moet, vooraleer het zijn definitieve vorm krijgt, als voorontwerp aan de Rijksdienst voor Monumenten en Landschapszorg worden voorgelegd in drievoud. Na onderzoek wordt één exemplaar met de opmerkingen terug overgemaakt aan de aanvrager. Op basis van de opmerkingen kan dan het definitief bestek worden opgemaakt. Dit moet in negenvoud worden ingediend bij de Rijksdienst. De Rijksdienst zorgt voor de verdere verdeling aan de gemeente en de provincie.

Tegelijk daarmee moet bij de gemeente een bouwaanvraagdossier worden voorgelegd. Dit omvat de plannen van de bestaande en de gerestaureerde toestand. De gemeente zorgt voor de verdere afwikkeling van dit bouwaanvraagdossier en verleent uiteindelijk de bouwvergunning die verplicht is volgens de wetten op de stedebouw.

F. Brenders